



המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

אמיר אלשיין
יו"ר הוועד המנהל

הנשיא העשירי ראובן ריבלין
יו"ר של כבוד

יוחנן פלסנר
נשיא

חברי הוועד המנהל

עו"ד ליאת אהרנסון
פרופ' ורד וניצקי-סרוסי
ד"ר חן ליכטנשטיין
מול מועלם
שגור' לשעבר סלי מרידור
פרופ' פאדיה נאסר אבו-אלהיג'א
עו"ד אבי פישר
ד"ר מיכל צור
יוסי קוצניק

המועצה הבין-לאומית

פרופ' רוג'ר דניאלס, יו"ר
השופטת רוזלי סילברמן אבליה, קנדה
אן אפלבאום, ארה"ב
השופטת דורית ביניש, ישראל
השופט סטיבן בריי, ארה"ב
פרופ' משה הלברטל, ישראל
פרופ' כריסטוף מוקשטי, גרמניה
ד"ר שרון נוריאן, ארה"ב
השופט אברהם סופר, ארה"ב
ברט סטפנס, ארה"ב
פרופ' גרהרד קספר, ארה"ב
הארייט שליפ, ארה"ב

סגני נשיא

פרופ' סוזי נבות, מחקר
ד"ר ישי ג'סיין פרס, אסטרטגיה

עמיתים בכירים

פרופ' תמר הרמן
פרופ' נתן זוסמן [אורח]
פרופ' עמית כהן
מר תומר לוטן [אורח]
פרופ' יותם מרגלית
פרופ' דינאל סטטמן
פרופ' בני פורת
פרופ' קרנית פלוג
פרופ' מרדכי קרמיניצ'ר
פרופ' גרעון רהט
ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר
פרופ' יובל שני

מייסדים

ד"ר אריק ברמן
ברנרד מרבוש [1929-2024]
מוזכיר המדינה ג'ורג' שולץ [1920-2021]

אוגוסט 2026

הליכי קביעת רשימות המועמדים לקראת בחירות 2026

פריימריז, ועדה מסדרת או שליטה מוחלטת של המנהיג: כיצד בוחרות המפלגות את רשימותיהן?

סקירה מאת פרופ' עופר קניג

אחת מנקודות הציון המרכזיות בדרך לבחירות 2026 היא ה-8 בספטמבר: המועד האחרון להגשת רשימות המועמדים. כל מפלגה רשאית לקבוע את השיטה שבה היא מרכיבה את רשימתה. סקירה זו מנתחת את השיטות האלה.

קביעת הרשימות לכנסת

בישראל נהוגה שיטת בחירות יחסית המבוססת על פתקי הצבעה "סגורים". כלומר, בשונה ממרבית הדמוקרטיות שיש בהן שיטה יחסית-רשימתית, למצביעים הישראלים אין שום אפשרות להשפיע על זהות המועמדים שייכנסו לכנסת. הם נוטלים פתק שעליו מופיעה שם הרשימה ואותיותיה (לעיתים גם מצוין שם המנהיג העומד בראשה) אך אינו כולל את שמות המועמדים לכנסת. לפיכך, שלב גיבוש הרשימות – בין אם באמצעות בחירות פנימיות או בשיטות אחרות – הוא זה שמכריע מי האנשים שעתידים להיכנס לבית הנבחרים הישראלי. השיטות שלפיהן נקבעות הרשימות משפיעות על עקרונות דמוקרטיים כמו תחרותיות וייצוגיות, וכן על התנהגות המחוקקים – שיטות שונות מספקות תמריצים שונים לחברי הכנסת בכל הנוגע למוקד הנאמנות העיקרי שלהם – למנהיג המפלגה, לקבוצה קטנה של אליטה מפלגתית, לפעילים וקבוצות אינטרס, או למתפקדים.

הגוף הבוחר, הסלקטורט, נחשב למאפיין החשוב ביותר בשיטות קביעת הרשימות לכנסת והוא משקף האם רמת הכוללות של ההליך. יש מפלגות בהן המנהיג הוא זה שקובע את הרשימה. כך למשל מועמדי מפלגתו של בנט ייקבעו על ידי מייסד המפלגה ומנהיגה נפתלי בנט, וכך גם המועמדים של ישר מפלגתו של גדי אייזנקוט. מפלגות אחרות קובעות את רשימותיהן באמצעות גוף קטן של אליטה מפלגתית, דוגמת ועדת מינויים מצומצמת (או "ועדה מסדרת"), כפי שהיא מכונה לעתים). שיטה זו הייתה מקובלת מאוד בעבר, למשל בוועדות המסדרות של מפא"י וחרות, והיא קיימת באופנים שונים גם כיום. מועצת חכמי התורה בש"ס היא מעין ועדה מסדרת, וזו השיטה גם בשתי המפלגות החרדיות האשכנזיות (אגודת ישראל ודגל התורה המרכיבות את יהדות התורה). לפחות באופן פורמאלי, גם בישראל ביתנו וביש עתיד נקבע סדר המועמדים בגוף דומה.¹ אף שלא מדובר בהליך של בחירות, לשימוש בוועדת מינויים יש לכל הפחות פוטנציאל לשקף הלכי רוח רחבים ולהציף אינטרסים "מהשטח" ושל קבוצות שונות – בוודאי בהשוואה לקביעת הרשימה בידי מנהיג יחיד.

¹ לעיתים ההליך מתבצע להלכה בוועדת מינויים אך בפועל – ניכרת השפעתו הרבה של המנהיג על שיקולי הוועדה. זה המצב בישראל ביתנו (בה יש ליו"ר אביגדור ליברמן השפעה ניכרת על החלטותיה של הוועדה המתמדת, שמופקדת על קביעת הרשימה) וכנראה שגם בש"ס (בה יש ליו"ר אריה דרעי השפעה ניכרת על החלטותיה של מועצת חכמי התורה) ובעוצמה יהודית (בה השיטה מעט מעורפלת אך ברור שאיתמר בן-גביר הוא המושך בחוטים).



המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

תרשים 1. איך מפלגות קובעות את רשימות המועמדים שלהן לקראת הבחירות?



* חלק מהמקומות ברשימות הליכוד, הדמוקרטים והציונות הדתית ייקבעו בידי מנהיג המפלגה.

במפלגות אחרות נקבעת הרשימה באמצעות הליך בחירה פנימי שנערך במוסדות פנים-מפלגתיים דוגמת ועידה, מרכז או מועצה. כך ייקבעו הפעם המועמדים במפלגות **חד"ש**, **בל"ד**, **רע"מ** ואף במפלגת **הציונות הדתית**. השיטה הכוללנית ביותר היא שיטת **הפריימריז**, שיטה בה זכות הבחירה מוענקת לכלל חברי המפלגה (המתפקדים). רק שתי מפלגות – **הליכוד** ו**הדמוקרטים** ישתמשו הפעם בשיטה זו.²

תרשים 2 מראה את מספרם הכולל של חברי הכנסת שנבחרו בפריימריז בכל בחירות מאז 1992. כפי שניתן להיווכח, אין כאן מגמה עקבית אלא תנודתיות. נקודת שיא ראשונה הגיעה בבחירות 1996, שלקראתן השתמשו מפלגת העבודה, הליכוד ומרצ בפריימריז כדי לבחור את רשימותיהן. בסך הכול, 64 ח"כים שנכנסו לכנסת נבחרו בשיטה זו. בשלוש הבחירות הבאות חלה נסיגה חדה שאפשר לייחס לה שני הסברים. ראשית, הליכוד ומרצ נסוגו מהפריימריז והעבירו את בחירת הרשימה לחברי המרכז של מפלגותיהם. שנית, כוחה האלקטורלי של מפלגת העבודה (היחידה שהמשיכה להשתמש בפריימריז בעקביות לאורך התקופה) נחלש במידה ניכרת.

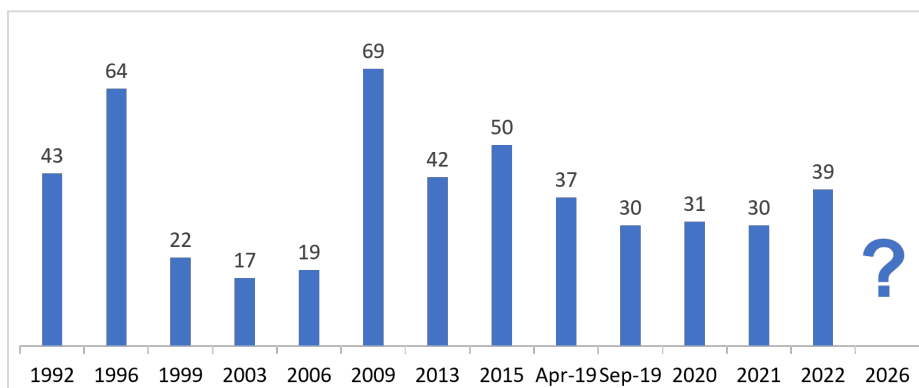
² מפלגת המילואימניקים בראשות יועז הנדל קיימה באופן רשמי פריימריז, אך הם היו מוגבלים למדי כיוון שעל-פי התקנון שפורסם שלושת המקומות הראשונים ברשימה נקבעו בידי גופים בוחרים מצומצמים יותר (הנהלת המפלגה וועדה מסדרת). בכל מקרה, בעקבות ההחלטה של הנדל להתמודד במסגרת משותפת עם מפלגה חדשה בראשות חילי טרופר, משמעותם של ה"פריימריז" האלה התבטלה כמעט לחלוטין.



המכון הישראלי
לדמוקרטיה

www.idi.org.il

תרשים 2. מספר הח"כים שנבחרו בפריימריז של מתפקדי המפלגות, 1992-2022



* הערכים משקפים את המצב בכל כנסת, מייד לאחר הבחירות.

נקודת שיא שנייה הייתה בבחירות 2009, שבה נבחרו לכנסת 69 מועמדים בפריימריז, בעיקר בליכוד (שחזרה לשיטת הפריימריז אחרי 3 מערכות בחירות), בקדימה ובמפלגת העבודה. בעשור האחרון מספר הח"כים שנבחר בשיטה הכוללנית שוב ירד – לטווח של בין 30 ל-50. הסיבה העיקרית לכך היא פריחתן של מפלגות אישיות ממוקדות-מנהיג, דוגמת יש עתיד (לפיד) וכחול לבן (גנץ). בנוסף, גם במפלגות הבודדות שהמשיכו להשתמש בפריימריז, חל גידול במספר השריונים שהוקצו למנהיג המפלגה ואשר "פטר" חלק מהמועמדים מהתמודדות.

כללי שיטת הפריימריז בבחירות הקרובות

בחלק זה נבחן את כללי הפריימריז לקביעת רשימות הליכוד והדמוקרטים. בשאר המפלגות לא יתקיים הליך של בחירות פנימיות לקביעת הרשימה או שיהיה מדובר בבחירות פנימיות מוגבלות יותר. חד"ש, למשל, בחרה עוד בחודש מאי את מועמדיה לכנסת. הגוף שבחר את הרשימה היה מעל 900 צירי מועצת חד"ש. גם בל"ד בחרה את מועמדיה בגוף דומה (400 צירי ועידה) ומפלגת הציונות הדתית בחרה בסוף יולי את רשימתה אף היא בבחירות פנימיות בגוף מצומצם (כ-170 צירי מרכז).

מי זכאי לבחור?

הפריימריז המפלגתיים הם כאמור שיטה כוללנית אשר מקנה את זכות ההשתתפות בקביעת הרשימה לכלל חברי המפלגה, ה"מתפקדים", כפי שהם מכונים בשיח הפוליטי-מפלגתי בישראל. ואולם, ההשתתפות מוגבלת לעיתים רק לחברי מפלגה אשר צברו ותק מינימלי של חברות (תקופת אכשרה). ככל שתקופת האכשרה קצרה יותר, כך אנו מתקרבים למודל של [פריימריז פתוחים](#), שבהם התפקדות פורמלית למפלגה איננה תנאי מקדים להשתתפות בבחירות הפנימיות. הפעם, תקופת האכשרה בליכוד ארוכה בהרבה מזו של הדמוקרטים. רק מתפקדי ליכוד בעלי ותק של 16 חודשי חברות לפחות יהיו רשאים להצביע בפריימריז. לעומת זאת, אצל הדמוקרטים ניתן היה להתפקד ולהשתתף בפריימריז עד שבוע לפני מועדם.

כפי שניתן לראות (טבלה 1) המספר הגדול ביותר (כ-140,000) של מתפקדים בעלי זכות בחירה יהיה בליכוד. בדמוקרטים היו זכאים לבחור מעל 112,000 חברי מפלגה. ניסיון העבר מלמד שלא כל בעלי זכות הבחירה אכן מצביעים. אחוז ההצבעה בשלושת הפריימריז האחרונים בליכוד עמד על כ-57% בממוצע,

ובמפלגת העבודה – על מעט פחות מכך. עם זאת, בפריימריז של מפלגת הדמוקרטים נרשמו שיעורי הצבעה של מעל 86%. במונחים יחסיים זוהי השתתפות שיא בהתמודדויות שנערכות בפורמט של פריימריז.

טבלה 1. בחירת רשימות המועמדים לכנסת ה-26 בשתי המפלגות שייערכו פריימריז

מועד הפריימריז	מספר בעלי זכות בחירה	תקופת אכשרה להצביע	מספר המועמדים
הליכוד	17.8.2026	כ-140,000	כ-80 (ארצי)
הדמוקרטים	20.7.2026	שבוע	כ-50 (מחוזות) 51

שיטת הבחירות ושריונים

לפי העיקרון הדמוקרטי הבסיסי, מועמדים משובצים ברשימה בסדר יורד על-פי מספר הקולות שהם קיבלו: המועמד שקיבל את מספר הקולות הגבוה ביותר ימוקם במקום השני (לאחר היו"ר שנבחר בהליך נפרד), המועמד שקיבל את מספר הקולות השני בגובהו ימוקם במקום השלישי וכך הלאה. אלא שבכל שלוש המפלגות שקיימו פריימריז יש חריגות מהעיקרון הזה. לחריגות הללו יש שני יעדים: האחד, להבטיח שהרשימה תהיה אטרקטיבית מבחינה אלקטורלית. השני, לתת מענה לבעיה פוטנציאלית של העדר ייצוגיות הולמת של קבוצות ומגזרים חברתיים. מענה ליעד הראשון מושג באמצעות הקצאת שריונים ליושבי הראש של המפלגה. מענה ליעד השני מושג באמצעות שימוש במנגנוני הבטחת ייצוג.

אחרי סאגה שארכה מספר שבועות, ואשר שיקפה מאבקי כוח פנימיים בין יו"ר הליכוד לבין מוקדי כוח אחרים במפלגה, ועידת הליכוד אישרה לבסוף את כללי הפריימריז שייערכו ב-17.8. כך זה יעבוד: חלק מרשימת המועמדים ייקבע על פי מספר הקולות שיקבל כל מועמד בתחרות הכללית (מה שמכונה "הרשימה הארצית"). בתחרות זו יהיה רשאי כל בוחר לסמן עד 12 מועמדים, אולם הפעם, בניגוד להתמודדויות פריימריז בעבר, ה"נתח" של הרשימה הארצית הצטמצם באופן משמעותי. הסיבה העיקרית לכך היא מספר השריונים הגדול שניתן ליו"ר המפלגה, בנימין נתניהו. בהתאם לתקנון שאושר, נתניהו יהיה זכאי לשבץ לא פחות מ-8 מועמדים מטעמו במקומות 3, 5, 9, 11, 15, 18, 26 ו-29 ברשימה. יש לציין ששריוני יו"ר לא היו קיימים עד 2013 (כולל). השימוש הראשון במנגנון הזה היה בפריימריז שהתקיימו לקראת בחירות 2015, אז הוקצו לנתניהו 2 שיבוצים ברשימה. לקראת בחירות 2022 המספר כבר זינק ל-5.³

סיבה נוספת לכך שמספר המקומות שייקבעו ב"רשימה הארצית" מצומצם באופן יחסי, היא שחלק מהמקומות מוקצים למועמדים של 7 מחוזות גיאוגרפיים.⁴ אלה ייבחרו בנפרד על-ידי המתפקדים המשותפים לכל מחוז, והמנצח מכל מחוז ישובץ ברשימה במקומות הבאים: 27, 28, 30, 31, 36, 37, 42.

³ ב-2015 שובצו בני בגין (מקום 11 ברשימה) וענת ברקו (23). ב-2019 נתניהו השתמש בשריון שניתן לו כדי לשבץ את אלי בן-דהן ממפלגת הבית היהודי במקום ה-28 ברשימת הליכוד. ב-2022 נתניהו שיבץ ברשימה את עמיחי שיקלי (14), עידית סילמן (16), משה סעדה (28), צגה מלקו (37) ויוסי פוקס (43).

⁴ עד כה מספר המחוזות בפריימריז של הליכוד עמד על 10. הפעם, אוחדו מחוזות ירושלים, יו"ש, והשפלה למחוז אחד, ומחוזות תל אביב ודן אוחדו אף הם למחוז אחד.

לבסוף, הליכוד משתמש במנגנוני הבטחת ייצוג מינימלי למספר קבוצות: לנשים, לעולה חדש, ללא-יהודי, לצעיר ולחרדי. הבטחת הייצוג הנרחבת ביותר מובטחת לנשים. תקנון הפריימריז הנוכחי מבטיח כי לפחות חמש מועמדות ישובצו עד המקום ה-40 ברשימה, במקומות הבאים: 10, 20, 25, 34, ו-40. הבטחת הייצוג תמומש רק אם לא הצליחו מועמדות להיבחר למקומות אלה או למקומות גבוהים יותר בזכות הקולות שקיבלו. הבטחות ייצוג נוספות הוקצו לצעיר עד גיל 35 (מקום 39), ללא-יהודי (מקום 41), לעולה חדש (מקום 43), ולאדם עם "מוגבלות" (מקום 45).

טבלה 2. מאפייני ההתמודדויות

מספר הסימונים	שירוני יו"ר	הבטחת ייצוג - נשים	הבטחת ייצוג - קבוצות אחרות
הליכוד	עד המקום ה-29	5 נשים עד המקום ה-40	צעירים, לא- יהודים, עולה חדש, אדם עם "מוגבלות"
הדמוקרטים	עד 2 בכל עשירייה	ריצ'רץ'	מרחב כפרי, מיעוטים

אצל **הדמוקרטים** התקיימה רק תחרות כללית ("ארצית", שבה כל בוחר סימן בין 6 ל-8 מועמדים), וגם בה היה שימוש בהבטחות ייצוג: ראשית, נקבע עיקרון של איזון מגדרי, הידוע גם בכינוי שיטת הריצ'רץ': במקום השני ברשימה (אחרי היו"ר יאיר גולן) שובצה המועמדת שזכתה במספר הקולות הרב ביותר ולאחריה שובצו המועמדים לסירוגין כך שלאחר כל מועמד תוצב מועמדת ולהיפך. בנוסף, שוריינו שלושה מקומות ברשימה (6, 8, 14) למועמדי מרצ ועוד 5 מקומות למועמדים המשתייכים למרחב הכפרי (תושבי קיבוץ או מושבים) ולמיעוטים (ערבים, דרוזים, צירקסים). גם בדמוקרטים ניתנו שריונים למנהיג המפלגה, והיו"ר יאיר גולן יהיה רשאי לשבץ 2 מועמדים בכל עשירייה.

סיכום

השיטות השונות לקביעת רשימות המועמדים משקפות תפיסות שונות של מבנה מפלגתי ושל האיזון הרצוי בין כושר הנהגה, ייצוגיות והשתתפות. הבחירה אם להפקיד את עיצוב הרשימה בידי המנהיג, ועדת מינויים, מוסדות מפלגתיים או כלל המתפקדים משפיעה לא רק על אופיין של המפלגות, אלא גם על הרכב הכנסת ועל מערכת התמריצים של נבחר הציבור. ואחרי שאמרנו זאת, יש לזכור שכל עוד שיטת הבחירות תמשיך להתבסס על פתקי הצבעה סגורים, יונצח המצב שבו אין לבוחרים עצמם אפשרות להשפיע על סדר המועמדים ברשימה ביום הבחירות. על כן, לצד הוויכוח על הדרך הראויה לקביעת הרשימות בתוך המפלגות, צריך לפעול לאימוץ פתק חצי-פתוח, שיאפשר לציבור הבוחרים להביע העדפה גם למועמדים מסוימים בתוך הרשימה. רפורמה כזו לא תייתר את חשיבותם של הליכי בחירת המועמדים בתוך המפלגות, אבל היא עשויה לחזק את הקשר בין הבוחרים לנבחרים ולהוסיף רובד נוסף של אחריותיות למערכת הפוליטית שלנו.